

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

КЛЮЧНІКОВА АНАСТАСІЯ ОЛЕКСІЇВНА

УДК 349.42

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЕДЕННЯ ТЕПЛИЧНОГО
ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ**

12.00.06 «Земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право»

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Національному університеті біоресурсів і природокористування України Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Єрмоленко Володимир Михайлович,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри аграрного, земельного
та екологічного права імені академіка В. З. Янчука

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Коваленко Тетяна Олександрівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор та в. о. завідувача кафедри земельного
та аграрного права

кандидат юридичних наук, доцент
Браніцький Олександр Миколайович,
адвокат

Захист відбудеться «11» жовтня 2017 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.004.16 у Національному університеті біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навчальний корпус № 3, кімната 301

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету біоресурсів і природокористування України за адресою: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 13, навчальний корпус № 4, кімната 41а

Автореферат розіслано «   » вересня 2017 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Гафурова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ведення тепличного господарства є важливим напрямом виробничо-господарської діяльності у сфері товарного сільськогосподарського виробництва. Вирощування сільськогосподарської продукції у теплицях дозволяє забезпечити щоденні потреби людини у овочах, які через природно-кліматичні умови України не можуть вирощуватись у відкритому ґрунті протягом року. Для людини овочі є незамінними продуктами харчування, оскільки вони забезпечують нормальну життєдіяльність всього організму та сприяють повноцінному обміну речовин. Низька калорійність овочів та їх властивість стримувати перетворення вуглеводів на жири незамінні для дієтичного харчування дітей та осіб із особливими потребами.

Ведення тепличного господарства є особливим об'єктом аграрних правовідносин, що впливає на специфіку правового становища сільськогосподарських товаровиробників у вказаній сфері, а також зумовлює потребу диференційованого правового регулювання нормами аграрного, земельного, екологічного, господарського та фінансового права вирощування сільськогосподарської продукції у теплицях.

Починаючи з 1990 року в Україні прийнято лише декілька підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих безпосередньо на регулювання ведення тепличного господарства. Інші законодавчі акти, які регулюють товарне сільськогосподарське виробництво, мають загальний характер і не враховують специфіку виробництва сільськогосподарської продукції закритого ґрунту. В аграрному та земельному законодавстві не враховано потребу у особливому правовому регулюванні використання земель, ґрунтів та інших природних ресурсів, теплиць та парників, інших нерухомих об'єктів при вирощуванні рослин закритого ґрунту, специфіку правового забезпечення охорони праці при роботі в теплицях та парниках, особливості нормативно-правового забезпечення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників у сфері тепличного господарства відповідно до вимог СОТ та гарантування якості і безпечності харчової продукції рослинництва закритого ґрунту із урахуванням вимог ЄС.

В аграрно-правовій, еколого-правовій, земельно-правовій науці України правові аспекти ведення тепличного господарства досліджено у контексті специфіки правового регулювання товарного сільськогосподарського виробництва, правового режиму земель та майна для здійснення такого виробництва, правового регулювання організації та охорони праці у сфері сільськогосподарського виробництва, державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та інституційно-функціонального регулювання аграрного виробництва. Особливості правового регулювання ведення тепличного господарства розглядалися лише у розділі навчального посібника, автором якого є А. М. Статівка, та у окремих публікаціях з правових аспектів розвитку овочівництва, автором яких є О. С. Лисанець.

Ведення тепличного господарства є важливим напрямом аграрного виробництва, відіграє істотну роль у забезпеченні продовольчої безпеки

України, тому проведення комплексного дослідження правових аспектів вказаної діяльності є актуальним завданням науки аграрного права.

Науково-теоретичну основу дослідження склали праці таких українських вчених у галузі аграрного, земельного, екологічного та інших галузей права, як В. І. Андрейцев, Н. О. Багай, Г. І. Балюк, Г. М. Беженар, А. Г. Бобкова, А. Й. Богдан, С. І. Бугера, О. А. Вівчаренко, Н. С. Гавриш, Я. З. Гаєцька-Колотило, О. В. Гафурова, А. П. Гетьман, М. А. Дейнега, М. С. Долинська, А. М. Земко, В. М. Єрмоленко, В. П. Жушман, Н. В. Ільницька, І. І. Каракаш, Т. О. Коваленко, Т. Г. Ковальчук, Я. Л. Коломієць, М. В. Краснова, К. А. Кондратьєва, Г. С. Корнієнко, В. М. Корнієнко, М. Є. Кривко, П. Ф. Кулинич, О. С. Лисанець, Л. В. Логущ, С. І. Марченко, А. М. Мірошниченко, В. Л. Мунтян, Н. Р. Малишева, Т. С. Новак, В. В. Носік, О. Ю. Піддубний, О. О. Погрібний, Л. І. Полюхович, Т. П. Проценко, С. М. Романко, Л. В. Ришкова, К. Б. Сакаджи, І. П. Сафонов, В. І. Семчик, В. Д. Сидор, С. В. Сидорова, А. М. Статівка, Н. І. Титова, В. Ю. Уркевич, В. І. Федорович, Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга, В. З. Янчук та інші вчені.

Специфіка об'єкта дослідження зумовила потребу використання у дисертаційному дослідженні досягнень фахівців у галузі аграрної економіки: Ю. С. Амеліної, Р. М. Безус, Л. С. Гіль, Д. Г. Легези, Є. В. Милованова та інших вчених.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука в межах програми наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Проблеми удосконалення системи аграрного законодавства» (номер державної реєстрації 011U001680).

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – проведення комплексного дослідження наукових і законодавчих основ правового забезпечення ведення тепличного господарства та обґрунтування на його основі теоретичних висновків і практичних рекомендацій для підвищення ефективності правового регулювання виробництва сільськогосподарської продукції рослинництва закритого ґрунту як підгалузі рослинництва та важливої гарантії продовольчої безпеки держави із урахування сучасних процесів адаптації національного законодавства до вимог ЄС та сталого розвитку сільських територій.

Зазначена мета обумовила вирішення таких завдань дисертаційного дослідження:

- розкрити наукові підходи до дослідження правових питань ведення тепличного господарства в науці аграрного, земельного та екологічного права України;

- з'ясувати еволюцію, сучасний стан і найближчі перспективи розвитку законодавства у сфері ведення тепличного господарства;

- сформулювати наукове визначення поняття ведення тепличного господарства як специфічного об'єкта аграрних правовідносин та дослідити його особливості;

- визначити поняття тепличного господарства як аграрно-правового терміну;
- встановити специфіку правового становища суб'єктів правовідносин щодо ведення тепличного господарства;
- розкрити особливості правового режиму земельних ділянок та майна у сфері ведення тепличного господарства;
- з'ясувати правові підстави та умови здійснення виробничо-господарської діяльності у сфері тепличного господарства;
- охарактеризувати специфіку правового забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської продукції рослинництва закритого ґрунту;
- проаналізувати особливості інституційно-функціонального забезпечення ведення тепличного господарства в Україні;
- провести аналіз правового регулювання державної підтримки суб'єктів ведення тепличного господарства.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які потребують правового регулювання та інституційно-функціонального забезпечення у сфері виробництва, переробки, зберігання та реалізації продукції рослинництва закритого ґрунту.

Предмет дослідження – нормативно-правові акти, спрямовані на регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин, наукові праці з проблем теми дисертації, судова практика, рішення органів державної влади з питань ведення тепличного господарства в Україні.

Методи дослідження. Відповідно до визначеної мети та завдань дисертаційного дослідження у роботі було використано три групи методів наукового пізнання: філософські (діалектичний), загальнонаукові (системний, формально-логічний, аналізу та синтезу, структурно-функціональний) та спеціальні юридичні методи дослідження (історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-юридичний та ін.).

За допомогою діалектичного методу проаналізовано у динамічному розвитку та взаємозалежності різні аспекти правового регулювання ведення тепличного господарства. Системний метод застосовувався при аналізі приписів аграрного, земельного, екологічного, господарського законодавства України та інших держав. Формально-логічний метод дозволив виявити зміст та обсяг понять «тепличне господарство», «тепличний комплекс», «тепличний комбінат» та ін., що використовуються у наукових дослідженнях та нормативно-правових актах. Використання методу аналізу і синтезу дозволило сформулювати загальні та специфічні ознаки виробничо-господарської діяльності у сфері тепличного господарства, виявити особливості правового режиму земель та майна у сфері ведення тепличного господарства. Структурно-функціональний метод забезпечив виявлення специфіки інституційно-правового та функціонально-правового забезпечення ведення тепличного господарства в Україні.

За допомогою історико-правового методу вивчалася еволюція законодавчого забезпечення ведення тепличного господарства. Порівняльно-правовий метод було використано для проведення дослідження специфіки

правового регулювання ведення тепличного господарства у інших державах та ЄС. Формально-юридичний метод застосовувався для з'ясування змісту і специфіки правових норм, які встановлюють особливості різних аспектів ведення тепличного господарства в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації вперше у теорії аграрного, земельного та екологічного права України проведено комплексне наукове дослідження теоретичних та законодавчих засад правового забезпечення ведення тепличного господарства в Україні у сучасних умовах, розкрито юридичну природу товарного сільськогосподарського виробництва продукції рослинництва закритого ґрунту, на підставі чого обґрунтовано і сформульовано висновки та рекомендації, які виносяться на захист.

Вперше:

– запропоновано розглядати ведення тепличного господарства як врегульовані нормами аграрного, земельного, екологічного, господарського права аграрні відносини, які виникають у сфері вирощування, переробки (пакування, охолодження, заморожування тощо) та реалізації сільськогосподарської продукції (харчових продуктів) рослинництва закритого ґрунту (свіжих овочів, грибів, квітів та розсади) сільськогосподарськими товаро-виробниками із спеціальною правосуб'єктністю із використанням земельних ділянок сільськогосподарського та іншого призначення як основного національного багатства, ґрунтів, субстрату, а також парників, теплиць та інших майнових об'єктів як основних засобів виробництва, та спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки держави і реалізацію конституційного права людини на достатнє харчування;

– доведено, що термін «тепличне господарство» у широкому розумінні є підгалуззю агропромислового комплексу, основним завданням якої є стабільне і рівномірне постачання споживачам особливої продукції сільськогосподарського виробництва (свіжих овочів, грибів, квітів) у зимово-весняний період. У вузькому розумінні тепличне (парникове) господарство є об'єктом аграрних правовідносин – невеликою сільськогосподарською виробничою одиницею, що об'єднує матеріально-технічні ресурси (засоби виробництва, споруди, земельну ділянку тощо), які забезпечують виробництво сільськогосподарської продукції закритого ґрунту (свіжих овочів, грибів, квітів та розсади);

– зроблено висновок, що терміни «тепличний комбінат», «парникове господарство», «тепличне господарство» та «тепличний комплекс», які вживаються у нормативно-правових актах України, не позначають особливих організаційно-правових форм сільськогосподарських товаровиробників у сфері ведення тепличного господарства, а вказують на об'єднання підприємств (тепличний комбінат) чи на систему матеріально-технічних засобів виробництва продукції рослинництва закритого ґрунту (тепличне/парникове господарство, тепличний комплекс);

– обґрунтовано, що ведення тепличного господарства може здійснюватися: а) на землях сільськогосподарського призначення (наданих

сільськогосподарським товаровиробникам для ведення товарного сільськогосподарського виробництва чи фермерського господарства) та б) на землях інших категорій – житлової та громадської забудови, оздоровчого та рекреаційного призначення, оборони та ін. (наданих інтернатним установам, установам виконання покарань, санаторіям, військовим частинам, науково-дослідним та навчальним установам тощо) для ведення підсобного сільськогосподарського виробництва;

удосконалено:

– теоретичні положення щодо розуміння товарного сільськогосподарського виробництва у контексті набуття та реалізації права на ведення тепличного господарства, використання земельних ділянок, ґрунтів, інших природних ресурсів, об'єктів рухомого та нерухомого майна, праці у процесі здійснення такої діяльності;

– наукові положення щодо правового режиму земель сільськогосподарського та несільськогосподарського призначення в частині необхідності законодавчого закріплення особливостей використання та охорони земель і ґрунтів при вирощуванні продукції рослинництва закритого ґрунту;

– наукові висновки щодо необхідності правового врегулювання порядку та розмірів відшкодування збитків, завданих внаслідок запровадження карантинного режиму, шляхом прийняття відповідної постанови Кабінету Міністрів України на виконання приписів ст. 12 Закону України «Про карантин росин» в редакції від 19 січня 2006 р. та з метою гарантування майнових прав сільськогосподарських товаровиробників у сфері ведення тепличного господарства;

дістали подальшого розвитку:

– теоретичні підходи щодо організаційно-правових форм суб'єктів аграрного господарювання в частині специфіки організаційно-правових форм сільськогосподарських товаровиробників у сфері ведення тепличного господарства;

– наукові розробки з проблем правового забезпечення продовольчої безпеки України в частині забезпечення виробництва якісної і безпечної, а також органічної продукції рослинництва закритого ґрунту;

– наукові висновки і рекомендації щодо правового регулювання державної підтримки суб'єктів аграрного господарювання в частині забезпечення фінансової, кредитної, цінової та організаційно-правової державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників у сфері тепличного господарства;

– доктринальні позиції щодо специфіки державного регулювання аграрних відносин в частині інституційно-функціонального забезпечення ведення тепличного господарства як комплексного об'єкта аграрно-правового регулювання, зокрема щодо створення у складі Міністерства аграрної політики та продовольства України окремого Департаменту рослинництва (шляхом перетворення Департаменту землеробства та технічної політики в АПК), діяльність якого була б спрямована виключно на державне регулювання виробництва продукції рослинництва, у тому числі закритого ґрунту.

Практичне значення одержаних результатів. Обґрунтовані у дисертації висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані: у науково-дослідній діяльності як основа для подальшого дослідження проблем правового регулювання ведення тепличного господарства; у законотворчій діяльності при внесенні змін та доповнень до чинного законодавства України у сфері виробництва, зберігання та реалізації харчових продуктів рослинництва закритого ґрунту; у правозастосуванні при реалізації суб'єктами аграрного господарювання норм, які регулюють відносини щодо ведення тепличного господарства; у навчальному процесі при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів, а також викладанні та вивченні курсу аграрного права, земельного права, екологічного права та відповідних спекурсів у вищих навчальних закладах України.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні рекомендації дисертації апробовано на круглих столах: «Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади» (м. Харків, 2015 р.); «Теоретичні та практичні аспекти реалізації екологічного, земельного, аграрного права в умовах сталого розвитку України» (м. Харків, 2016 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження опубліковані у 7 наукових працях, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних та 2 тези наукових доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається із вступу, трьох розділів, що містять десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 233 сторінки. Список використаних джерел налічує 329 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, зазначається його мета, основні завдання, об'єкт і предмет, формулюються основні результати дисертаційного дослідження, що характеризуються новизною та виносяться на захист, наводяться відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, а також щодо кількості публікацій.

Розділ 1 **«Доктринальні та законодавчі основи ведення тепличного господарства в Україні»** складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 **«Дослідження правових аспектів ведення тепличного господарства у доктрині аграрного і земельного права України»** аналізується стан розвитку наукових досліджень проблем законодавчого забезпечення ведення тепличного господарства в науці аграрного, земельного та екологічного права України. Встановлено, що в даний час в українській аграрно-правовій науці відсутні комплексні дослідження правових аспектів ведення тепличного господарства з урахуванням змін аграрного і земельного законодавства, вступу України до СОТ та необхідності адаптації аграрного законодавства до вимог ЄС. Зроблено висновок, що ведення тепличного господарства є важливим напрямом товарного сільськогосподарського

виробництва, відіграє істотну роль у забезпеченні продовольчої безпеки України, тому проведення комплексного дослідження правового забезпечення вказаної діяльності є актуальним завданням науки аграрного права.

У підрозділі 1.2 «*Становлення та розвиток законодавства України у сфері ведення тепличного господарства*» досліджується еволюція, сучасний стан і перспективи розвитку законодавства у сфері ведення тепличного господарства та доводиться, що законодавство України, спрямоване на регулювання ведення тепличного господарства, почало формуватися у 90-х роках минулого століття, проте й досі знаходиться на початковому етапі. Правові приписи, спрямовані на регулювання відносин у сфері тепличного господарства, містять близько п'ятнадцяти нормативно-правових актів, які регулюють лише окремі аспекти ведення товарного сільськогосподарського виробництва у вказаній сфері (оподаткування, укладення угод з реалізації вирощеної продукції, державна підтримка), переважно мають підзаконний характер та відзначаються декларативністю окремих норм.

Встановлено, що на відносини у сфері тепличного господарства поширюють свою дію більше тридцяти законів, які визначають порядок створення та діяльності сільськогосподарських товаровиробників, правовий режим земельних ділянок сільськогосподарського призначення, особливості виробництва продукції рослинництва, гарантії якості та безпечності сільськогосподарської продукції, заходи державної підтримки у сільському господарстві. Проте у зазначених нормативно-правових актах не враховується специфіка ведення тепличного господарства, а ефективність окремих аграрних законів є досить низькою внаслідок їх істотних недоліків.

Аргументовано, що сучасний стан законодавства України у сфері ведення тепличного господарства є істотним негативним чинником, що стримує розвиток тепличного господарства України, та потребу істотного удосконалення.

Розділ 2 «Юридична природа ведення тепличного господарства в Україні» складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1 «*Поняття та особливості ведення тепличного господарства як об'єкта аграрних правовідносин*» аналізуються загальні та особливі ознаки ведення тепличного господарства як специфічного об'єкта аграрних правовідносин. Запропоновано ознаки ведення тепличного господарства поділяти на загальні та особливі. До загальних ознак пропонується віднести наступні: а) за своїм характером вона є виробничо-господарською діяльністю; б) має галузевий характер; в) є різновидом товарного сільськогосподарського виробництва; г) результатом такої діяльності є виробництво сільськогосподарської продукції. Обґрунтовуються особливі ознаки ведення тепличного господарства, які дають можливість визначити його специфіку як особливого об'єкта аграрних правовідносин, а саме: а) є напрямом рослинництва та спрямовано на виробництво особливої сільськогосподарської продукції – свіжих овочів, грибів, квітів та розсади; б) виробництво продукції тепличного господарства в Україні у достатній кількості є гарантією реалізації права кожного на достатнє харчування як

складової конституційного права людини на достатній життєвий рівень; в) розвиток тепличного господарства є однією із гарантій продовольчої безпеки України; г) така діяльність здійснюється сільськогосподарськими товаровиробниками, які мають спеціальний правовий статус; д) її здійснення пов'язано із використанням спеціальних засобів виробництва, насамперед, земельних ділянок та ґрунтів; е) серед основних засобів виробництва, які використовуються для ведення тепличного господарства, важливе значення у процесі господарювання мають будівлі та споруди, зокрема теплиці та парники; є) така діяльність може бути як основним видом діяльності сільськогосподарських товаровиробників, так і додатковим видом діяльності несільськогосподарських підприємств, установ та організацій; ж) у сфері тепличного господарства певну специфіку має праця найманих працівників та членів сільськогосподарських товаровиробників, що зумовлює особливості правового регулювання її охорони; з) існує потреба створення ефективних правових механізмів державної підтримки ведення тепличного господарства.

На підставі аналізу загальних та спеціальних ознак ведення тепличного господарства сформульовано авторське визначення термінів «ведення тепличного господарства» та «тепличне господарство».

У підрозділі 2.2 *«Суб'єкти правовідносин щодо ведення тепличного господарства»* доводиться, що сільськогосподарські товаровиробники у сфері ведення тепличного господарства можуть створюватись та діяти у будь-якій організаційно-правовій формі, передбаченій чинним законодавством, серед яких найбільш перспективними є сільськогосподарські виробничі кооперативи, фермерські господарства, приватні (приватно-орендні) підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства. Вказані суб'єкти можуть утворювати об'єднання підприємств (асоціацію, корпорацію, консорціум чи концерн) чи об'єднання сільськогосподарських кооперативів за територіальним чи галузевим принципом.

Обґрунтовується, що терміни «тепличний комбінат», «парникове господарство», «тепличне господарство» та «тепличний комплекс», які вживаються у нормативно-правових актах України, не позначають особливих організаційно-правових форм сільськогосподарських товаровиробників у сфері ведення тепличного господарства, а вказують на об'єднання підприємств (тепличний комбінат) чи на систему матеріально-технічних засобів виробництва продукції рослинництва закритого ґрунту (тепличне/парникове господарство, тепличний комплекс). Запропоновано авторське визначення термінів «тепличний комбінат», «тепличне господарство» у вузькому розумінні, «тепличний комплекс» як особливих об'єктів аграрних правовідносин у сфері тепличного господарства.

У підрозділі 2.3 *«Правовий режим земельних ділянок та майна у сфері ведення тепличного господарства»* доводиться, що ведення тепличного господарства може здійснюватися: а) на землях сільськогосподарського призначення (наданих сільськогосподарським товаровиробникам для ведення товарного сільськогосподарського виробництва чи фермерського господарства) та б) на землях інших категорій – житлової та громадської забудови,

оздоровчого та рекреаційного призначення, оборони та ін. (наданих інтернатним установам, установам виконання покарань, санаторіям, військовим частинам, науково-дослідним та навчальним установам тощо) для ведення підсобного сільськогосподарського виробництва. Стверджується, що земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які використовуються у сфері тепличного господарства, відносяться до сільськогосподарських угідь, незважаючи на те, що на них розташовуються споруди (теплиці та парники), і можуть надаватись сільськогосподарським товаровиробникам для ведення тепличного господарства на праві власності, постійного користування, оренди чи емфітевзису залежно від специфіки їх правового становища. Доведено, що ґрунт, як природно-історичне органо-мінеральне тіло, та субстрат, як штучно створений замітник ґрунту для вирощування сільськогосподарських рослин гідропонним методом, є різними об'єктами правовідносин у сфері тепличного господарства, тому правовий режим ґрунтів не поширюється на субстрат, який використовується для ведення тепличного господарства.

З метою забезпечення охорони землі як основного національного багатства та ґрунтів, як найбільш цінного компонента земель сільськогосподарського призначення, обґрунтовується необхідність внесення змін і доповнень до ряду нормативно-правових актів. Встановлена у роботі специфіка правового режиму культиваційних споруд обумовлює необхідність розроблення та впровадження у практику правового регулювання аграрних відносин ефективних юридичних механізмів фінансового стимулювання суб'єктів ведення тепличного господарства до будівництва нових чи модернізації існуючих культиваційних споруд.

У підрозділі 2.4 *«Правове регулювання виробничо-господарської діяльності у сфері тепличного господарства»* встановлено, що в аграрному законодавстві України відсутні спеціальні нормативно-правові акти, спрямовані на регулювання виробничо-господарської діяльності у сфері тепличного господарства, що зумовлює необхідність використання законів та підзаконних актів загального характеру, які регулюють виробництво продукції рослинництва. Обґрунтовано, що ведення тепличного господарства здійснюється без спеціальних дозволів та реєстрації, проте у випадку використання бджіл для запилення ентомофільних рослин закритого ґрунту суб'єкт ведення тепличного господарства повинен отримати ветеринарно-санітарний паспорт пасіки з метою обліку пасік та здійснення лікувально-профілактичних заходів, та зареєструвати запилювально-медову пасіку.

Для забезпечення ефективності правового регулювання ведення тепличного господарства обґрунтовано необхідність: закріпити в аграрному законодавстві спеціальні заходи державної підтримки щодо біологічного захисту рослин закритого ґрунту; врегулювати порядок та розміри відшкодування збитків, завданих внаслідок запровадження карантинного режиму; внести зміни до законодавства України у сфері бджільництва для врегулювання використання бджіл при запиленні ентомофільних рослин закритого ґрунту.

У підрозділі 2.5 «Правове забезпечення якості та безпечності сільсько-господарської продукції рослинництва закритого ґрунту» аргументовано, що об'єктом правовідносин щодо забезпечення якості та безпечності харчових продуктів є продукція рослинництва закритого ґрунту після збору урожаю, яка відноситься до первинної продукції, тобто продукції первинного виробництва, що полягає безпосередньо у вирощуванні продукції і визначає особливості її правового режиму. Встановлено, що суб'єкти ведення тепличного господарства незалежно від організаційно-правової форми і форми власності визнаються операторами ринку харчових продуктів. Умовою ведення тепличного господарства є проведення державної реєстрації потужностей, якими є споруди або комплекс споруд, приміщення, будівлі, обладнання та інші засоби, включаючи транспортні засоби, а також територія, що використовуються у виробництві харчових продуктів рослинництва закритого ґрунту. При цьому суб'єкти ведення тепличного господарства не зобов'язані отримувати експлуатаційний дозвіл.

Встановлено, що аграрне законодавство не містить заборони щодо використання ГМО при вирощуванні продукції овочівництва закритого ґрунту (крім сировини для продукції дитячого та спеціального дієтичного харчування), але за умови дотримання спеціальних умов. Суб'єкти ведення тепличного господарства можуть набути статус виробника продукції дитячого харчування, але за умови отримання статусу спеціальної сировинної зони у спеціальному порядку, а також можуть набути статус виробника органічної продукції (сировини), якщо вони пройшли оцінку відповідності виробництва органічної продукції (сировини), отримали сертифікат відповідності та включені до Реєстру виробників органічної продукції (сировини).

З метою забезпечення ефективності правового регулювання безпечності та якості харчових продуктів рослинництва закритого ґрунту обґрунтовується необхідність затвердити методичні настанови щодо виробництва харчових продуктів овочівництва закритого ґрунту, спеціальні гігієнічні вимоги до харчових продуктів рослинництва закритого ґрунту, а також вимоги щодо забезпечення безпечності та окремі показники якості харчових продуктів рослинництва закритого ґрунту, а також законодавчо визначити особливості виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження в умовах закритого ґрунту.

Розділ 3 «Інституційно-функціональне забезпечення ведення тепличного господарства в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Інституційно-правове забезпечення ведення тепличного господарства» встановлено, що систему органів державної влади та місцевого самоврядування, які здійснюють повноваження у сфері тепличного господарства, можна розглядати з позицій їх поділу на органи загальної компетенції (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування), галузевої компетенції (Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів) та спеціальної компетенції (Міністерство екології та природних

ресурсів України, Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру). Доведено, що проблемам розвитку тепличного господарства у діяльності цих органів належної уваги не приділяється. Верховна Рада не прийняла жодного закону, який би стосувався ведення тепличного господарства; терміни «тепличне господарство», «закритий ґрунт» не використовуються у чинних законах; ряд законопроектів, які були подані до Верховної Ради України та стосувалися державної підтримки суб'єктів ведення тепличного господарства, залишилися не прийнятими. Жодне з повноважень Міністерства аграрної політики та продовольства України не стосується безпосередньо сфери тепличного господарства, а про культивацийні об'єкти (тепличні господарства, оранжереї, парники) згадується лише в одному нормативно-правовому акті. Проведена протягом 2014–2015 років оптимізація системи державних органів виконавчої влади галузевої та спеціальної компетенції в аграрній і земельній сферах призвела до їх багатофункціональності та виявилася не достатньо ефективною, що негативно впливає на здійснення заходів державного регулювання виробництва сільськогосподарської продукції тепличного господарства.

У підрозділі 3.2 *«Функціонально-правове забезпечення ведення тепличного господарства»* до основних функцій державного регулювання ведення тепличного господарства пропонується відносити: програмну (державне планування); легалізаційну; контрольну; реєстраційну; нормування, стандартизації та сертифікації; юрисдикційну; державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. В роботі обґрунтовуються висновки щодо недостатньої ефективності реалізації вказаних функцій органами державної влади та місцевого самоврядування у сфері ведення тепличного господарства в Україні.

У підрозділі 3.3 *«Правове регулювання державної підтримки суб'єктів ведення тепличного господарства»* розкривається специфіка державної фінансової, кредитної, цінової та організаційно-правової підтримки суб'єктів ведення тепличного господарства. Встановлено, що у даний час відсутні правові механізми: а) страхової субсидії для суб'єктів ведення тепличного господарства, так як урожай овочів, грибів, квітів, вирощений у теплицях, не може бути предметом договору страхування з державною підтримкою; б) бюджетної субсидії з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь внаслідок відсутності об'єкта субсидування; в) кредитної державної підтримки у формі бюджетної позики в режимі державних заставних закупівель внаслідок відсутності предмета закупівлі; г) заходів державної фінансової підтримки, передбачених Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України», оскільки сільськогосподарська продукція закритого ґрунту не визнана у законодавстві об'єктом державного цінового регулювання. Сільськогосподарські товаровиробники у сфері тепличного господарства фактично позбавлені й організаційно-правової державної підтримки, так як у чинному законодавстві України відсутні спеціальні правові механізми забезпечення зберігання, транспортування та реалізації вирощеної суб'єктами ведення тепличного господарства сільськогосподарської продукції закритого

грунту. Реалізація заходів державної підтримки суб'єктів ведення тепличного господарства шляхом часткового відшкодування вартості будівництва нових тепличних комплексів має ряд проблем: а) у законодавстві передбачено відшкодування вартості будівництва лише нових тепличних комплексів; б) в Україні постійно скорочуються обсяги бюджетних коштів, які виділяються на часткову компенсацію вартості будівництва нових тепличних комплексів. Обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін та доповнень до законів і підзаконних нормативно-правових актів для створення ефективних правових механізмів державної підтримки суб'єктів ведення тепличного господарства.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення проблем правового забезпечення ведення тепличного господарства в Україні, а також розроблено науково обґрунтовані висновки та рекомендації щодо вдосконалення законодавства у цій сфері:

1. Слід констатувати, що у науці аграрного, земельного, екологічного права проведено науковий аналіз правових проблем товарного сільськогосподарського виробництва, правового регулювання організації і охорони праці у сільському господарстві, специфіки організаційно-правових форм сільськогосподарських товаровиробників, особливостей правового режиму майна, земельних ділянок та інших природних ресурсів у процесі сільськогосподарського виробництва, правових аспектів інституційно-функціонального забезпечення аграрного виробництва, результати якого становлять теоретичну основу комплексного дослідження правового забезпечення ведення тепличного господарства в Україні.

2. Законодавство України, спрямоване на регулювання тепличного господарства, почало формуватися у 90-х роках минулого століття, проте й досі перебуває на початковому етапі. Приписи щодо регулювання відносин у сфері тепличного господарства містять близько п'ятнадцяти нормативно-правових актів, які регулюють лише окремі аспекти здійснення господарської діяльності у вказаній сфері (оподаткування, укладення угод з реалізації виробленої продукції, державна підтримка), переважно мають підзаконний характер та характеризуються декларативністю окремих норм.

Сучасний стан законодавства України у сфері ведення тепличного господарства є істотним негативним чинником, що стримує розвиток тепличного господарства України, та потребує істотного удосконалення. На відносини у сфері тепличного господарства поширюють свою дію більше тридцяти законів, які визначають порядок створення та діяльності сільськогосподарських товаровиробників, правовий режим земельних ділянок сільськогосподарського призначення, особливості виробництва продукції рослинництва, гарантії якості та безпечності сільськогосподарської продукції, заходи державної підтримки у сільському господарстві. Проте у зазначених нормативно-правових актах не враховується специфіка ведення тепличного господарства, а ефективність окремих аграрних законів є досить низькою внаслідок їх істотних недоліків.

3. З метою створення належних правових умов ведення тепличного господарства та на виконання конституційних приписів щодо встановлення виключно законами правових засад підприємництва необхідно:

– закріпити загальні засади здійснення виробничо-господарської діяльності у аграрній сфері в уніфікованому законі «Про сільське господарство» чи «Про товарне сільськогосподарське виробництво»;

– визначити специфіку правового регулювання ведення тепличного господарства у диференційованому законі «Про тепличне господарство», у якому передбачити умови і підстави ведення тепличного господарства, специфіку правового режиму теплиць та іншого майна, земельних ділянок, ґрунтів, субстратів тощо у сфері ведення тепличного господарства, організаційно-правові механізми забезпечення якості та безпечності продукції рослинництва закритого ґрунту, правові засади використання та охорони природних ресурсів у процесі ведення тепличного господарства, заходи державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників у вказаній сфері з урахуванням вимог СОТ, специфіку державного регулювання відносин щодо виробництва продукції закритого ґрунту, інші аспекти.

4. Ведення тепличного господарства слід розглядати як врегульовані нормами аграрного, земельного, екологічного, господарського права аграрні відносини, які виникають у сфері вирощування, переробки (пакування, охолодження, заморожування тощо) та реалізації сільськогосподарської продукції (харчових продуктів) рослинництва закритого ґрунту (свіжих овочів, грибів, квітів та розсади) сільськогосподарськими товаровиробниками із спеціальною правосуб'єктністю із використанням земельних ділянок сільськогосподарського та іншого призначення як основного національного багатства, ґрунтів, субстрату, а також парників, теплиць та інших майнових об'єктів як основних засобів виробництва, та спрямовані на забезпечення продовольчої безпеки держави і реалізацію конституційного права людини на достатнє харчування.

5. Термін «тепличне господарство» у широкому розумінні є підгалуззю агропромислового комплексу, основним завданням якої є стабільне і рівномірне постачання споживачам особливої продукції сільськогосподарського виробництва (свіжих овочів, грибів, квітів) у зимово-весняний період. У вузькому розумінні тепличне (парникове) господарство є об'єктом аграрних правовідносин – невеликою сільськогосподарською виробничою одиницею, що об'єднує матеріально-технічні ресурси (засоби виробництва, споруди, земельну ділянку тощо), які забезпечують виробництво сільськогосподарської продукції закритого ґрунту (свіжих овочів, грибів, квітів та розсади).

6. Для ведення тепличного господарства як особливого об'єкта аграрних правовідносин властиві:

– загальні ознаки: а) за своїм характером є виробничо-господарською діяльністю; б) має галузевий характер; в) є різновидом товарного сільськогосподарського виробництва; г) результатом такої діяльності є виробництво сільськогосподарської продукції;

– особливі ознаки: а) є напрямом рослинництва та спрямовано на виробництво особливої сільськогосподарської продукції – свіжих овочів, грибів, квітів та розсади; б) виробництво продукції тепличного господарства в Україні у достатній кількості є гарантією реалізації права кожного на достатнє харчування як складової конституційного права людини на достатній життєвий рівень; в) розвиток тепличного господарства є однією із гарантій продовольчої безпеки України; г) така діяльність здійснюється сільськогосподарськими товаровиробниками, які мають спеціальний правовий статус; д) її здійснення пов'язано із використанням спеціальних засобів виробництва, насамперед, земельних ділянок та ґрунтів; е) серед основних засобів виробництва, які використовуються для ведення тепличного господарства, важливе значення у процесі господарювання мають будівлі та споруди, зокрема теплиці та парники; є) така діяльність може бути як основним видом діяльності сільськогосподарських товаровиробників, так і додатковим видом діяльності несільськогосподарських підприємств, установ та організацій; ж) у сфері тепличного господарства певну специфіку має праця найманих працівників та членів сільськогосподарських товаровиробників, що зумовлює особливості правового регулювання її охорони; з) існує потреба створення ефективних правових механізмів державної підтримки ведення тепличного господарства.

7. Сільськогосподарські товаровиробники у сфері ведення тепличного господарства можуть створюватись та діяти у будь-якій організаційно-правовій формі, передбаченій чинним законодавством, серед яких найбільш перспективними є сільськогосподарські виробничі кооперативи, фермерські господарства, приватні (приватно-орендні) підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства. Вказані суб'єкти можуть утворювати об'єднання підприємств (асоціацію, корпорацію, консорціум чи концерн) чи об'єднання сільськогосподарських кооперативів за територіальним чи галузевим принципом.

8. Земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які використовуються у сфері тепличного господарства, відносяться до сільськогосподарських угідь, незважаючи на те, що на них розташовуються споруди (теплиці та парники), і можуть надаватись суб'єктам аграрного господарювання для ведення тепличного господарства на праві власності, постійного користування, оренди чи емфітевзису залежно від їх специфіки правового становища. При цьому емфітевзис може встановлюватись як щодо земель сільськогосподарського призначення, так і щодо інших категорій земель, якщо на них здійснюється діяльність, що задовольняє сільськогосподарські потреби землекористувачів. Господарська діяльність у сфері тепличного господарства може здійснюватись із використанням ґрунту або субстрату. Ґрунт, як природно-історичне органо-мінеральне тіло, та субстрат, як штучно створений замітник ґрунту для вирощування сільськогосподарських рослин гідропонним методом, є різними об'єктами правовідносин у сфері тепличного господарства, тому правовий режим ґрунтів не поширюється на субстрат, який використовується для здійснення господарської діяльності у сфері тепличного господарства.

9. Культиваційні споруди, як особливі об'єкти аграрних правовідносин, є специфічним видом майна – спорудами закритого ґрунту, що віднесені до основних фондів виробничого сільськогосподарського призначення і належать суб'єктам господарювання на праві власності, господарського відання чи користування, споруджуються згідно із вимогами державних будівельних норм на земельних ділянках сільськогосподарського призначення, що перебувають у власності чи користуванні вказаних суб'єктів, і забезпечують здійснення господарської діяльності у сфері ведення тепличного господарства шляхом захисту сільськогосподарських рослин від заморозків та надлишку вологи. Специфіка культиваційних споруд обумовлює необхідність розроблення та впровадження у практику правового регулювання аграрних відносин ефективних юридичних механізмів фінансового стимулювання суб'єктів господарювання у сфері ведення тепличного господарства до будівництва нових чи модернізації існуючих культиваційних споруд.

10. Ведення тепличного господарства здійснюється без спеціальних дозволів та реєстрації, проте: а) у випадку використання бджіл для запилення ентомофільних рослин закритого ґрунту суб'єкт ведення тепличного господарства повинен отримати ветеринарно-санітарний паспорт пасіки з метою обліку пасік та здійснення лікувально-профілактичних заходів, та зареєструвати запилювально-медову пасіку; б) умовою ведення тепличного господарства є проведення державної реєстрації потужностей, якими є споруди або комплекс споруд, приміщення, будівлі, обладнання та інші засоби, включаючи транспортні засоби, а також територія, що використовуються у виробництві харчових продуктів рослинництва закритого ґрунту. Суб'єкти ведення тепличного господарства не зобов'язані отримувати експлуатаційний дозвіл.

11. Обов'язки суб'єктів господарювання у сфері ведення тепличного господарства, спрямовані на забезпечення якості та безпечності харчової продукції рослинництва закритого ґрунту можна поділити на: а) легалізаційні; б) технологічні; в) інформаційні; г) контрольні; д) організаційні; е) майнові.

Аграрне законодавство не містить заборони щодо використання ГМО при вирощуванні продукції овочівництва закритого ґрунту (крім сировини для продукції дитячого та спеціального дієтичного харчування), але за умови дотримання спеціальних умов: а) ГМО, які використовуються у відкритій системі, повинні відповідати вимогам біологічної та генетичної безпеки за умови дотримання передбаченої технології використання; б) повинні існувати методи і методики ідентифікації ГМО, розроблені за міжнародними стандартами та затверджені в установленому порядку в Україні; в) ГМО підлягають державній реєстрації; г) якщо суб'єкти господарювання вперше вводять в обіг продукцію, що містить ГМО, має бути складена письмова декларація у довільній формі.

12. Інституційно-функціональне забезпечення господарської діяльності у сфері тепличного господарства полягає у здійсненні уповноваженими державними органами функцій державного регулювання, що полягають у керуючому специфічному впливові держави на аграрні відносини у сфері

виробництва сільськогосподарської продукції закритого ґрунту, що здійснюється на підставі, в порядку та в межах визначених законами. До основних функцій державного регулювання ведення тепличного господарства запропоновано відносити програмну (державного планування); легалізаційну; контрольну; реєстраційну; нормування, стандартизації та сертифікації; юрисдикційну; державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників.

13. Специфіка господарської діяльності у сфері тепличного господарства зумовлює необхідність застосування заходів державної підтримки, яку можна поділити на фінансову державну підтримку, кредитну державну підтримку, цінову державну підтримку та організаційно-правову державну підтримку. Проте суб'єкти господарювання у сфері тепличного господарства можуть скористатися лише окремими заходами державної підтримки, що передбачена в аграрному законодавстві для сільськогосподарських товаровиробників. Наразі відсутні правові механізми: а) страхової субсидії для суб'єктів господарювання у сфері тепличного господарства, так як урожай овочів, грибів, квітів, вирощений у теплицях, не може бути предметом договору страхування з державною підтримкою; б) бюджетної субсидії з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь внаслідок відсутності об'єкта субсидування; в) кредитної державної підтримки як бюджетна позика в режимі державних заставних закупівель внаслідок відсутності предмета закупівлі; г) заходів державної фінансової підтримки, передбачених Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України», оскільки сільськогосподарська продукція закритого ґрунту не визнана у законодавстві об'єктом державного цінового регулювання. Сільськогосподарські товаровиробники у сфері тепличного господарства фактично позбавлені й організаційно-правової державної підтримки, так як у чинному законодавстві України відсутні спеціальні правові механізми забезпечення зберігання, транспортування та реалізації вирощеної суб'єктами господарювання у сфері тепличного господарства сільськогосподарської продукції закритого ґрунту. Реалізація заходів державної підтримки у сфері тепличного господарства шляхом часткового відшкодування вартості будівництва нових тепличних комплексів має ряд проблем: а) у законодавстві передбачено відшкодування вартості будівництва лише нових тепличних комплексів; б) починаючи з 2012 р. в Україні постійно скорочуються обсяги бюджетних коштів, які виділяються на часткову компенсацію вартості будівництва лише нових тепличних комплексів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Ключнікова А. О. Організаційно-правові форми суб'єктів господарювання у сфері ведення тепличного господарства в Україні. Держава і право. 2016. Вип. 74. С. 390–402.

2. Ключнікова А. О. Розвиток законодавства України у сфері ведення тепличного господарства. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Вип. 5. С. 116–120.

3. Ключнікова А. О. Правове забезпечення відшкодування вартості будівництва тепличних комплексів: проблеми та перспективи. Право і громадянське суспільство. 2016. № 1(13). С. 139–147. URL: <http://lcslaw.knu.ua>

**Статті у наукових фахових виданнях України,
включених до міжнародних наукометричних ба даних:**

4. Ключнікова А. О. Правове регулювання ведення тепличного господарства в Україні. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. 2015. № 218. С. 63–68.

5. Ключнікова А. О. Особливості культивацийних споруд як об'єктів аграрних правовідносин у сфері ведення тепличного господарства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2016. № 41. Т. 1. С. 171–175.

Тези наукових доповідей:

6. Ключнікова А. О. Правове регулювання ведення тепличного господарства в Україні. Екологічне право в системі міждисциплінарних зв'язків: методологічні засади: круглий стіл, м. Харків, 4 грудня 2015 року: тези доповіді. Х., 2015. С. 225–227.

7. Ключнікова А. О. Господарська діяльність у сфері ведення тепличного господарства як об'єкта аграрних правовідносин: поняття та особливості. Теоретичні та практичні аспекти реалізації екологічного, земельного, аграрного права в умовах сталого розвитку України: круглий стіл, м. Харків, 2 грудня 2016 року: тези доповіді. Х., 2016. С. 275–278.

АНОТАЦІЯ

Ключнікова А. О. Правове забезпечення ведення тепличного господарства в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право». – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2017.

У дисертації з'ясовано сучасний стан розвитку наукових досліджень у сфері рослинництва закритого ґрунту, а також генезу законодавчого регулювання ведення тепличного господарства в Україні. Проаналізовано загальні та спеціальні ознаки ведення тепличного господарства як особливого об'єкта аграрних правовідносин, а також сформульовано його визначення.

Розкрито особливості правового становища суб'єктів ведення тепличного господарства та обґрунтовано висновки щодо найбільш перспективних їх організаційно-правових форм. З'ясовано специфіку правового режиму земельних ділянок, ґрунтів, субстрату, культивацийних споруд як особливих об'єктів аграрних правовідносин у сфері ведення тепличного господарства. Охарактеризовано правові підстави та умови здійснення виробничо-

господарської діяльності у сфері тепличного господарства, а також розкрито організаційно-правові механізми забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської продукції закритого ґрунту.

Виявлено особливості інституційно-функціонального забезпечення ведення тепличного господарства, а також приділено особливу увагу специфіці правового регулювання різних форм державної підтримки суб'єктів ведення тепличного господарства.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, рослинництво, земельні ділянки, культивацийні споруди, тепличне господарство, теплиця, парник, сільськогосподарські культури закритого ґрунту, харчові продукти.

АННОТАЦІЯ

Ключникова А. А. Правовое обеспечение ведения тепличного хозяйства в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.06 «Земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, Киев, 2017.

В диссертации выяснено современное состояние научных исследований в области растениеводства закрытого ґрунта, а также генезис законодательного регулирования ведения тепличного хозяйства в Украине. Установлено, что в науке аграрного права Украины отсутствуют комплексные исследования правовых аспектов ведения тепличного хозяйства с учетом изменений аграрного и земельного законодательства, вступления Украины в ВТО и необходимости адаптации аграрного законодательства к требованиям ЕС.

Проанализированы общие и специальные признаки ведения тепличного хозяйства как особого объекта аграрных правоотношений, а также сформулировано его определение. Раскрыто понятие тепличного хозяйства в широком и узком смысле, а также проведено разграничение и сформулировано определение терминов «тепличный комбинат», «парниковое хозяйство», «тепличное хозяйство», «тепличный комплекс».

Выявлены особенности правового положения субъектов ведения тепличного хозяйства и обоснованы выводы о наиболее перспективных их организационно-правовых формах. Выявлена специфика правового режима земельных участков, почвы, субстрата, культивационных сооружений как особых объектов аграрных правоотношений в сфере ведения тепличного хозяйства. Охарактеризованы правовые основания и условия осуществления производственно-хозяйственной деятельности в сфере тепличного хозяйства. Подробно исследованы обязанности субъектов ведения тепличного хозяйства, связанные с осуществлением их производственно-хозяйственной деятельности по выращиванию сельскохозяйственных растений закрытого ґрунта, которые в зависимости от их содержания классифицированы на несколько групп: контрольные, технологические, имущественные, организационные, информационные.

Раскрыты организационно-правовые механизмы обеспечения качества и безопасности сельскохозяйственной продукции закрытого грунта, в том числе при использовании ГМО, производстве продукции детского питания и органического сельскохозяйственного производства. Детально проанализированы обязанности субъектов ведения тепличного хозяйства, направленные на обеспечение качества и безопасности пищевой продукции растениеводства закрытого грунта, которые предлагается разделить на легализационные, технологические, информационные, контрольные, организационные, имущественные.

Выявлены особенности институционально-функционального обеспечения ведения тепличного хозяйства, а также уделено особое внимание специфике правового регулирования различных форм государственной поддержки субъектов ведения тепличного хозяйства. Доказано, что проведенная в 2014–2015 гг. оптимизация системы государственных органов исполнительной власти отраслевой и специальной компетенции в аграрной и земельной сферах привела к их многофункциональности и оказалась недостаточно эффективной, что негативно влияет на осуществление мер государственного регулирования производства сельскохозяйственной продукции тепличного хозяйства.

С целью создания надлежащих правовых условий ведения тепличного хозяйства и во исполнение конституционных предписаний по установлению исключительно законами правовых основ предпринимательства предложено определить специфику правового регулирования ведения тепличного хозяйства в дифференцированном законе «О тепличном хозяйстве», а также обоснована необходимость внесения изменений и дополнений в отдельные законы и подзаконные нормативно-правовые акты для обеспечения эффективности законодательного регулирования ведения тепличного хозяйства и адаптации аграрного законодательства к требованиям ЕС.

Ключевые слова: сельскохозяйственное производство, растениеводство, земельные участки, культивационные сооружения, тепличное хозяйство, теплица, парник, сельскохозяйственные культуры закрытого грунта, пищевые продукты.

ANNOTATION

Kliuchnikova A. O. The Legal regulation of greenhousing in Ukraine. – The Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate of specialty 12.00.06 Land Law; Agrarian Law; Environmental Law; Natural Resource Law. – National University of Life and Environmental Science of Ukraine, Kyiv, 2017.

The dissertation reflects the current research in the field of crop greenhouses and genesis of legal regulation connecting the green housing in Ukraine. The paper refers greenhouses to a special object of agrarian relations and formulates its definition.

The paper studies the peculiarities of the legal subjects of greenhouses and conclude the most legal forms of it. The specificity of the legal regime of land, soil

substrate cultivation facilities as special objects of agrarian relations in keeping greenhouses has been found out. The legal basis and the conditions of production and economic activity in the greenhouses had been set out and solved organizational and legal mechanisms for ensuring the quality and safety of covered ground.

The features of institutional and functional software of greenhouses had been set and the particular attention to the specifics of legal regulation of the greenhouses has been paid.

Key words: agricultural production, crop production, land, cultivation facilities, greenhouses, hothouses, greenhouses crops, food.